

A Somogyi-könyvtár különgyűjteményei — Kuriózumok

A könyvtár a speciális érdeklődésű látogatókat is szolgálja. Olyan gyűjteményekről lesz szó a következőkben, amelyeket tudatosan fejlesztettek most is; részben országos szakmai érdeklődésre tartanak számot, részben a kuriozitások kedvelőinek állnak rendelkezésre. Gyuris György osztályvezető segítette megismerkedni néhány jellegzetes darabjukkal.

A Somogyi-könyvtárban található a magyarországi *Eszperanto Múzeum és Könyvtár*, amely 1961 júliusában nyílt meg. Elsősorban a könyvtár jó híreinek, és az eszperanto mozgalom szegedi hagyományainak köszönhetjük, hogy az országos intézmény városunkban otthonosult. A világon leginkább elterjedt mesterséges nemzetközi nyelvet, mint köztudomású, *Zamenhof Lajos* lengyel orvos alkotta meg 1887-ben. 1906-ban már megjelent Szegeden *Alterburger Adolf*: *A nemzetközi nyelv kérdése és az eszperanto, mint a kérdés legjobb megoldása* című munkája, az 1910-es években pedig sorozatban láttak itt napvilágot eszperanto könyvek. 1914-ben itt volt az eszperantisták kongresszusa, majd megindult a *Hungara Eszperantisto* című két nyelvű folyóirat. A város szülőtte a mozgalom egyik legjelentősebb alakja, *Baghy Gyula*, aki a nyelv irodalmi rangjának megteremtéséért rendkívül sokat tett. Az országban nincs a szegedienél nagyobb eszperanto közgyűjtemény. A könyveken (3 ezer 500 kötet) és a folyóiratokon kívül gazdag fotóanyag, kéziratok, levelezőlapok, jelvények, érmék, zászlók és szobrok szolgálják a hazai és nemzetközi kutatógárdát. A könyvanyag katalógusa már elkészült (Gyuris György munkája), a folyóirat-katalógus kiadásra vár.

A könyvtárban a nyelvészeti munkák mellett számos irodalmi mű fordítása és az eszperanto nyelven írt alkotások is megtalálhatók. Az egyik legelső magyar nyelvű könyv *Kolozsvár*ot jelent meg 1898-ban; őrzik a *Zamenhof* nyelvészeti munkáit és a levelezését tartalmazó köteteket. Igen érdekes az Angliában kiadott sorozat, amelynek darabjai a legkülönbözőbb nyelvekhez összeállított eszperantókulcsok. Az alapvető nyelvtani sajátosságok összefoglalása mellett tulajdonképpen kisszótárat tartalmaznak e kis alakú kötetek, a világnyelveken kívül például a bolgár, a katalán, a japán, a perzsa szavak eszperanto megfelelőit.

Kalocsay Kálmán orvos és műfordító kétkötetes antológiája nagyon értékes darabja a gyűjteménynek; többek között *Baudelaire*, *Verlain*, *Rimbaud*, *Ady*, *József Attila* verseit, *Shakespeare*-szövegeket, *Vergiliust* olvashatják benne az eszperantisták. A nemzetközi irodalmak antológiáinak választéka is széles, még kínai, brazil és svájci válogatások is vannak, a természetesen a magyar irodalom eszperantóra fordított értékeit tartalmazó kötet is. Gondolom, minden bibliofil gyönyörűségét lelné a milánói kiadású *Dante*-összes forgatásában: *Giovanni Peterlongo* a fordító, s *Boticellirajzok* díszítik a könyvet. Egyébként *Az Isteni színjáték* egyik

ESPERANTO

VILÁGNYELV

NYELVTANULÁSI KÖNYV

NYELVTANULÁSI KÖNYV

BARABÁS ÁBEL

NYELVTANULÁSI KÖNYV

KÖLÖCSÖNT

KÖLÖCSÖNT

KÖLÖCSÖNT

részletének *volapük* fordítását is megtaláljuk a gyűjteményben. (A *volapük* az idővel együtt szintén mesterséges nyelv, melyek azonban nem terjedtek el, mint az eszperanto, de a szegedi gyűjteményben ezeken a nyelveken megjelent kiadványok is helyet kaptak.)

Az új könyvtárpépületben önálló szobát kap az eszperanto könyvtár és múzeum, s várja a mozgalom mai szegedi és vidéki híveit.

Az értékek nem kevésbé érdekes és értékes a gyorsírási gyűjtemény. A századfordulón Szeged volt a „szakma” országos központja: nemzetközi kongresszust és kiállítását is rendeztek a városban, erre Európa számos országából, a világ minden tájáról érkeztek folyóiratok, füzetnyomtatványok. A szegedi gyorsírók egyesülete 1919-ben adományozta az ország akkori leggazdagabb gyűjteményét a város könyvtárának — ahogy ezt *Móra Ferenc* az évi jelentésében ma is olvasható. (A gyorsírás úttörőjének *Markovits Iván*-nak a szobrát 1907-ben állították.) A könyvanyag legrégebb darabját 1859-ben adták ki: *Anton Künnert*: *Az írásnyelvről és gyorsírásról* című munkáját. Könyvnyomatmelléklete: írásminta. *Móra* írta a dátumot például arra a különleges albumra, amely az 1907-es női kereskedelmi tanfolyam résztvevőinek sztenogramjait őrizi. *Katona Dávid* a gyorsírást szegedi jele is a könyvtárnak adományozta gyűjteményét, köztük itteni gyorsírók albumba rendezett fényképeit. Igen sok folyóiratot is tartalmaz a gyűjtemény, köztük természetesen a hosszú életű „*Szegedi gyorsíró*” száma.

A könyvtár gyűjti az összes megjelent szakácskönyvet és kalendáriumot. A gasztronómia híveinek, de a kor- és helytörténet iránt érdeklődőknek is szívesen ajánljuk a szakácskönyvgyűjteményt, melynek 1795-ből való a legrégebb darabja. *Sós Györgyné* rendezte egységbe és dolgozta fel a Somogyi könyvtárányától addig (1967) el nem különített anyagot, s talált sok-sok helyi érdekességre.

Naptár és kalendárium már a Somogyi-hagyatékban is volt, szép számmal, persze, vallásos jellegűek. Később kerültek a *Szabó Imréné* által feldolgozott gyűjteménybe másféle évkönyvek is, mint például a vadászattal, mezőgazdasággal, sporttal foglalkozók. Az ízlés és a tudás változásai követhetők nyomon belőlük, lapjaikat forgatva, tanulságos művelődéstörténeti „utazásban” lehet részünk. A „legöregebb” az 1626-os évre szóló löcsei kalendárium. *Gárdonyi Géza* szerkesztette az 1894-ben kiadott Örök-naptárt, s ki tudja, kicsoda az 1880-as szökőévre a „*Szegedi Kis Képes naptár*”...

SULYOK ERZSÉBET

Sodródó emberek

Faluról jött a levél, keserű panasszal megrakva. Az van benne, hogy télvíz idején kilakoltattak egy asszonyt három gyermekével, és betették egy olyan miniatűr lakásba, amelynek szobája összesen kilenc négyzetméter. Akárhová fordul panaszával, a hivatalos áttételek megörlik a lényegét: senki nem megy megnézni a lakást, a panaszt „illetékességéből” visszaküldik a tanácsnak, ott választ írnak rá, hogy szoba, konyha és kamra is van benne. Az a lakás most is üres, amelyikből kénytelen-kelletlen kiköltöztek, legalább a telet megvárhatták volna.

Előveszem a colstokot, és mérek. Ha az az aprócska szoba, amelyikben az frögépet verem, húsz centivel szélesebb lenne, akkor lenne kilenc négyzetméter. Mire egy cikket megírok, legalább kétszer kell szellőztetnem, különben megáll az agyamban a gondolat. Hová férne el ide négy ember? Ha élére fektetem őket, hogy a kályha is beférjen, akkor a kályha is előlük szívja el a levegőt. Nem irok tehát választ, inkább indulok megnézni a házat és lakóit.

Az ajtó zárva, nappal a család dolgozik. A szomszédban jóindulattal beszélnek róla, és embertelennek mondják ezt az eljárást. A fal külsején méregetve is világosan látszik, a lakás éppen olyan kicsi amilyennek a levél mondja. Nagy lehet az asszony bűne, ha ekkora slamasztikába esett. Vagy a félreértés lehet nagy.

A tanácsiak azt mondják, olyan szerencsétlen eset ez, nem tehetnek róla. Az asszony és élettársa nagy kölcsönt vett föl régi háza rendbekerülésére, de a pénzt másra költötte, és a ház összedült. Szükségmegoldásként fölso nyomásra, de előre meghatározott ideig költöztették be őket az előző lakásba, szinte hónapról hónapra hosszabbították meg lakhatási engedélyüket. Pedagógus szolgálati lakás volt, az iskolának szüksége van rá, nem maradt más megoldás, el kellett rendelniük a kilakoltatást. Tudják jól, egyetlen embernek is csak átmenetileg felelné meg a mostani. A község nem rendelkezik egyetlen fölösleges, vagy csak ideiglenes megoldást is jelentő lakással.

A három gyerekből kettő már nagykorú. Puhatólózott a tanács, legalább a nagyobbik fiú kaphatna-e lakásvásárlási kölcsönt, de azt a választ kapta, hogy nem, mert a család már adósa az OTP-nek. Egy darabig rágöndünk ugyan rajta, hogy a nagykorúság jogi és anyagi függetlenségét is jelent, de ezen aszálon nem jutunk tovább. Induljunk inkább megkeresni a levélíró.

Azt mondja, amikor élettársa fölvette a kölcsönt, két hétre rá fölbomlott a családi közösség, és nem sokkal később a férfi meg is halt. A kölcsönből elkezdte ugyan alátáplálni a régi házat, de amíg az alapot erősítette, lerogyott a tető. A papirosokat keszként írta alá az asszony, tudja, hogy neki kellene törleszteni a részleteket, csak éppen pénze nincsen rá.

Beszélgés közben sok mindent megtudtunk a családról. Bár az asszony — szavai szerint — mindig dolgozott, állandó munkaviszonya csak egy hónapja van. Nagyobbik fiának is csak két éve, második gyermeke otthagya az üzemet, és közműves mellé állt alkalmi munkásnak. Emberség dolgában, azt hiszem, nekünk nem kell a szomszédba mennünk — legföljebb a bürokrácia csavar rajta néha iszonyatosat —, de avval minden józan belátású ember egyetért, annak nyújtjuk segítő kezünket, aki nem kerüli el a munkát. Dolgozzon tehát rendszeresen, és számíthat segítségére.

Csak hogy a szegény embert az ág is húzza. Az asszony mostani órabére tizenöt forint, de ha element sárgarépát és zöldséget szedni, negyvenöt vagy ötven forint is lehetett. A közműves mellett is jóval többet kereshet a fiú, mint az üzemben. Könnyű a békát a tóba ugrasztani, ha úgy is arra áll a feje — oda mentek, ahol többet kellett ugyan dolgozniuk, de jobban megérté. És ahol nem kell orvosi igazolás, ha ott-hon akarnak maradni. Réges-régi örökségét húzza magával a család, sodródik a perc parancsa szerint, és nem tudja megvetni a lábát. Állami lakás nincsen — és munkabíróknak rendszeres munka nélkül ne is legyen —, kölcsön nélkül csak milliósoké építhetnek, körbezárult tehát a család körül a kerítés.

Ha eddig tisztán látunk, meg kell kockáztatnunk előre is nézni. Ha tovább sodródik a három gyerek, kilenc hónap múlva, vagy két év múlva újratermelik a nyomorúságot: az ő gyerekeik is sodródhatnak. Jó lenne segíteni, ha tudnánk, hogy a munka felé segítjük őket, és nem az ellenkező irányba. Marad tehát egy esztendőre szóló jó tanács. Az asszony úgy nyilatkozik, mostani munkahelyén jól érzi magát, és főnökei is jót mondanak róla. Tartson ki mindenképpen, mert tovább lépni csak innen lehet. Kevesebb pénzét egészítse ki inkább szombati különmunka bérelével, de mindenképpen maradjon. Közműves mellett dolgozó gyereke is keressen állandó munkát magának, mert jövőjét neki is meg kell alapoznia. De ha már belekóstolt a malteroszakmába, rakja be téglával mostani szükségállásuk tornácát: egy szobát nyerhet vele. A nagyobbik pedig maradjon helyén, mert földületben nincsen hiány. Igaz, földületi kell szokásán. Főnöke azt mondja, annyi baj van csak, hogy néha háromszor kell szólni, hogy elvégezze földadatát. Kérem, szokjon hozzá, hogy rendszeres munkánál egy figyelmeztetés is sok. Nézze meg társait, de csak azokat kövesse, akiket követnie érdemes. Sodródás ellen más orvosságot nincsen, meg kell kapaszkodni, és partra kell vergődni!

Szép a jó tanács, de az a lakás akkor is kicsi, és ez a család saját erejéből akkor se tud kikeményíteni belőle, ha minden tagja rendszeres dolgozik. Az OTP-t megérem, nem ad hitelt, mert az előzőt se tudja behajtani. Tudomásul kell vennünk, hogy pertíntézet, és nem jótékonyági egyesület. Találunk kell azonban jogrendszerünkben olyan pontot, amely nem a bibliai hetediziglen törvénye szerint bünteti az apák vétkeit. A kiindulópont természetesen az lehet, hogy a gyermekek se kövessék az apák vétkeit. Megkapaszkodni is, partra vergődni is csak rendszeresen végzett munkával, mindig megbízható emberként lehet.

Óriási erő kell hozzá, hogy egy nehéz tárgyat fölemeljünk, mert a természet törvényei ellenünk dolgoznak. Az ember föl-emelkedése legalább ilyen nehéz, ha a szokás törvényei dolgoznak ellene. Fönnmaradnunk is nehéz, de más lehetőségünk nincsen, neki kell veselkednünk.

HORVÁTH DEZSŐ

„Rómáról jut eszembe...”

29. A Forum Romanum

Hajdanában az egész világbirodalom szíve a Forum Romanum volt. Itt kaptak helyet a hivatalok, itt tartották a politikai gyűléseket, itt zajlottak le a törvényeségi tárgyalások. A szellemi nagyságok, poliikusok, államférfiak, hadvezérek pályája innen indult el, itt ismerte meg nevüket a nyilvánosság. Sok név került innen a világtörténelem lapjaira.

Balzac azt írja, hogy a fórumon fél órát megrengeni több bölcsességet jelent, mint máshol éveket tölteni. Valóban, van min merengeni ezen a fényes és sötét évszázadokat átvészelt helyen. A történelem gyakran egészen más színpadot szemel ki magának, mint amelyet bármilyen szingázgató elgondolna, s ha van bizonyosság arra, hogy a meglepetés helye kiválasztásának nem a környezete, a földrajzi helyzet a legfőbb tényezője, hanem az ember, akkor erre a fórum jó tanúságtétel.

A hajdani mocsaras, lápos terület délkeleti oldalán volt a szószerk, ahol például Cicero aratta szónoki babérait. A szónoki emelvényt hajóorr díszítették, latin nevét is innen kapta (rostrum). Közélemben található a lapis niger, egy fekete, négyszögletű kő, amely a hagyomány szerint Romulus sírját fedte. Ki tudja? A fekete kő és az itt látható legrégebb, máig is megfjethetetlen latin felirat egy lépcsős lejárattal föld alatti helyiségben látható. A feliratot állítólag alulról felfelé kell olvasni. Csak szavakat sikerült eddig megfejteni belőle. A történeti források szerint talán törvénysértőkről, szent hely meggyalázói elleni törvényről szól. A Capitólium tövében ma is

látható a két helyiségből álló börtön. A felsőt roburnak nevezték, mert tölgyfával bélelték ki, míg az alsó a hírhedt Tullianum nevet kapta, mert alatta forrás (Tullius) vagy vízgyűjtő medence volt. Itt végezték ki az állam ellenségeit, például Jugurta numídi királyt és Catilina főrangú cinkosait. A fórum délkeleti részén, a legmélyebb pontján, a Cloaca Maxima vitte a talajvizet a Tiberisbe.

A csupán egy nagy, négyszögletes teremről álló Curiában zajlottak le a szavazások. A terem két oldalán márvány ülökék: egyik oldalon az igennel, másik oldalon a nemmel szavazók részére. Közel a Curiához, ott áll Foca helytartó szobla, előtte pedig a fórum legkésőbb lecsapol mocsármaradványa, a Lacus Curtius látható. Ehhez az a legenda fűződik, hogy ott megnyílt a föld, amely, a jósiat szerint, akkor záródik össze, ha egy lovas lovával, fegyverzetével beledobja magát a vízbe. A lovat, aki ezt véghez vitte, Curtiusnak hívták, Domitianus császár szobrának csak a talapzata látható, rajta lova patáinak nyoma. Halála után az „átkozott emlékű” császár szobrát ledöntötték. A ló felemeli negyedik lábát, így a talapzatot csak három lábnyom látható. A Basilica Iulia padozatán játéktáblák bevéselt nyomait fedezhetjük fel. Hegyes, pohár formájú edényből dobták rá ezekre az érméket. Az nyert, aki a legtöbb számot érte el, vagy akinek minden száma hatos volt. Sok diadalmenet színhelye volt a kikövezett főtca, a Via Sacra, amely ma is látható. Mellette áll a Vesta szűzek épülete és szentélye. Itt őrizték a szent lágot, hogy el ne aludjon. A hat, Róma előkelő családjából származó Vesta szűznek harminc évig kellett a szent lágot őriznie. Nem volt szabad addig férjhez menniük. Ha közülük valaki megtévedt, azt élve eltemették.

A kultikus épületek mellett elegáns épületekben a kereskedők kínálták áruikat, pénzváltók pengették márványlapon az érméket.

TIMÁRNÉ MAKKÁR ERZSÉBET